

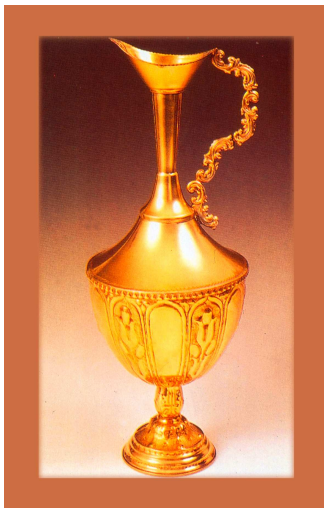
שינתה את דין מעילתם (בבשר קדשי קדשים – להיתר, ובאימורי קדשים קלים – לאיסור), והלכה שהזריקה מועילה ליוצא. בגמ' במעילה נאמר שהכל מודים שבשר קדשים קלים שהיה בחוץ בשעת הזריקה לא ייאכל, וכן פסק הרמב"ם. הראב"ד סובר שהבשר כשר, כל שלא יצא מחוץ לירושלים, ויש שפירשו כן אף בדעת הרמב"ם (כסף משנה). באשר לאימורים, דעת הרמב"ם שאם הוחזרו לעזרה – כשרים להקטרה, אפילו חזרו אחרי הזריקה (ר"י קורקוס בפירוש קמא; תוס' יו"ט), ויש אומרים שכשרים דווקא כשחזרו לפני הזריקה (ר"י קורקוס בפירוש בתרא; ראב"ד, להבנת הר"י קורקוס).

לפני זריקת הדם – פסולים, אפילו אם הוחזרו פנימה לפני הזריקה, וכדין דם שיצא ונכנס. מפשטות מהלך הסוגיה נראה שדבריו דחויים, וכך פסק הרמב"ם. בפרק שני מובאת ברייתא התומכת בשיטתו, ותוס' מיישבים את מסקנת הסוגיה כאן על פיה, ומשמע שלדעתם הלכה כמותו (וכן דעת הראב"ד, להבנת החזו"א).

בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת הדם והוכנס – נחלקו בו ר' יוחנן וריש לקיש, והלכה כר' יוחנן, שכשר.

בשר קדשי קדשים או אימורי קדשים קלים שבשעת הזריקה היו מחוץ לעזרה, – נחלקו תנאים האם הזריקה

מערכה רכה. דיני קדימה במנחות (צ,א)

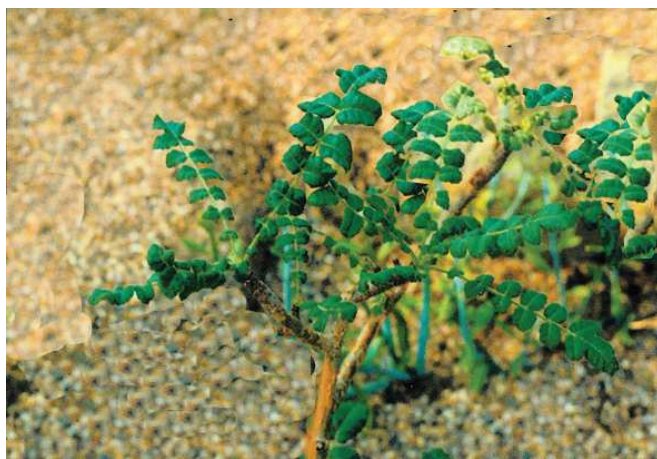
שמן (הכד משמאל) ולבונה (צמח הלבונה למטה). בדרך כלל קבעה התורה שיש להוסיף למנחות שמן ולבונה, פרט למנחת סוטה. במדרש (תנחומא נשא ה) נאמר על כך: "למה לא יצוק עליה שמן? שהשמן אור וקריו יצהר, וזו אהבה את האפילה... למה לא יתן עליה לבונה? לפי שהלבונה זכר לאמהות הוא, שנאמר: 'אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה' (שיר השירים ד,ו), וזו פירשה מדרכיהם".

במשנתנו (פט,א) נאמר: "מנחת חוטא קודם למנחת נדבה, מפני שהוא בא על חטא". הגמ' (צ,א) מסבירה את החידוש שבדבר, שלמרות שמנחת נדבה טעונה שמן ולבונה, ואילו במנחת חוטא "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא" (ויקרא ה,יא), בכל זאת מנחה הבאה על חטא עדיפה, מפני שהיא מכפרת. לאור האמור, הגמ' מבררת את דיני הקדימה במנחת סוטה.

הספק במנחת סוטה ונדבה וביאורו

הגמ' מתלבטת לגבי מנחת סוטה ומנחת נדבה, איזו מהן קודמת: למנחת נדבה יש עדיפות מפני שיש בה שמן ולבונה, ואילו במנחת סוטה "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה" (במדבר ה,טו). מאידך, למנחת סוטה יתרון בכך שיש לה תפקיד "לברר עוון" ולברוק האם האשה נטמאה אם לאו.

מן הגמ' נראה בבירור, שאין ספק שבאופן כללי יתרון בתפקידו של הקרבן עדיף על פני יתרון בסוג הקרבן, כפי שאמרה הגמ' זה עתה בהסבר מדוע מנחת חוטא עדיפה על פני מנחת נדבה. כך מצינו במשנה גם לגבי קרבנות אחרים: חטאת המקודשת קודמת לעולה, אפילו כשהחטאת עוף והעולה בהמה. כמו כן אשם קודם לתודה ותודה לשלמים, ומשמע מסתימת המשנה שהדברים אמורים אף כאשר השלמים הם פר, החשוב מאיל האשם. הדין שפר קודם לאיל ואיל לכבש מובא בברייתא בלבד (צ,א-ב) ולא במשנה, והדבר מלמד על כך שלכלל זה יש חשיבות משנית, ודיני המשנה אינם תלויים בו. כך גם פסק הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין ט,ט): "הרי שהיו מיני בהמה הרבה ממיין קרבן אחד... הפרים קודמין לאילים" וכו'.

לפיכך, מסתבר לפרש שהספק כאן נובע משתי נקודות: א. האם אכן התפקיד של "לברר עוון" מהווה יתרון מהותי? שמא להיפך: קרבן נועד לכפר ולקרב, ואילו בירור עוון האשה הוא עניין שבמהותו אינו שייך לקרבנות, ויש צד

הכרעת הרמב"ם ומשמעותה

הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין טו) פוסק: "מנחת נדבה ומנחת שוטה – איזה שירצה מהם יקדים". מפרשי הרמב"ם (הר"י קורקוס; כסף משנה; רדב"ז) מבארים, שהפסק נובע מכך שבעיית הגמ' לא נפשטה, וכפי שכתב הרמב"ם עוד בפרק זה (הל' ה) לגבי ספקות בהלכות קדימה שלא נפשטו בגמ'.

לשון הכסף משנה: "ולא איפשיטא, הלכך אי זה מהם שירצה יקדים, דשקולות הם", וכיוצא בזה בקרית ספר שם: "הו"ו שקולין", בלא לציין את הספק בגמ'. מלשון זו ניתן להבין שההכרעה "איזה שירצה יקדים" איננה רק הכרעה מעשית, שמפאת הספק איננו יכולים להעדיף קרבן אחד על משנהו, אלא זוהי הכרעה הלכתית הפושטת את הספק, שמכיוון שבכל קרבן יש יתרון – הם שקולים. על משמעות הדבר עמדנו במערכה רכג, וראה עוד להלן.

הרמב"ם אינו פוסק במפורש לגבי קדימת מנחת חוטה למנחת שוטה, אך בקרן אורה ובליקוטי הלכות אומרים שדברי הרמב"ם (שם) ש"מנחת חטים קודמת למנחת שעורים" עוסקים במנחת חוטה הקודמת למנחת שוטה. יתרון זה נוסף על היתרון בתפקידיהן, שזו מכפרת וזו אינה מכפרת.

כשמנחת הנדבה היא של איש

הרמב"ם (שם) כותב הלכה נוספת, שמקורה בתוספתא (זבחים יב): "מנחת האיש קודמת למנחת האשה". הרדב"ז על אתר שואל: מדוע דין זה נאמר במנחה, ולא נאמר באופן כללי שקרבנות האיש קודמים לקרבנות האשה?³ ותשובתו, שהתוספתא משמיעה רבותא, שמנחת נדבה של האיש קודמת אפילו למנחת שוטה, חרף מעלתה היתירה, שהיא באה להטיל שלום בין איש לאשתו. מדבריו מתחדש, שמה שפסק הרמב"ם שמנחת נדבה ומנחת שוטה שוות – הרי זה במנחת נדבה של אשה דווקא.⁴

נראה שהדבר תלוי בהבנת הכרעתו של הרמב"ם. בירושלמי בהוריות (פ"ג ה"ד) נאמר: "קרבן איש וקרבן אשה – קרבן איש קודם"; ומוסיף הירושלמי, שהדברים אמורים דווקא בקרבנות שווים, כגון ששניהם מביאים פר, אך אם האשה מביאה פר והאיש גדי – פר האשה קודם. מכאן,

לומר שמנחת שוטה אף גרועה ממנחת נדבה. כך מצאנו ברש"י במנחות (הב ד"ה ובדבר הראוי לעבודה), שמגדיר את מנחת הסוטה: "דלאו עבודה היא, דלברר עוון קאתיא"¹. ב. היתרון בסוג הקרבן, שבמנחת נדבה יש שמן ולבונה ובמנחת שוטה אין, איננו הבדל שגרתי בסוג הקרבנות. במנחת שוטה התורה קובעת לאו מיוחד על מתן שמן ולבונה, כדי שקרבנה לא יהיה מכובד (עיין סוטה יד, א וטו, א)². אמנם גם במנחת חוטה יש לאו כזה, אבל כפרתה החשובה גוברת על ההפרש הגדול בסוג הקרבן, ואפשר שתפקידה של מנחת שוטה, החשוב פחות, לא יגבר על הפרש גדול שכזה בסוג הקרבן.

שעורים (מימין) וחטים (השעורה ניכרת במלענים - החודים - הארוכים). מנחת שוטה באה מן השעורים: "כשם שמעשיה מעשה בהמה - כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה פ"ב מ"א).

הגמ' מנסה לפשוט את ספיקה מברייטא: "זו קודמת לזו, שזו באה מן החיטין וזו באה מן השעורין". הגמ' מבינה תחילה שהכוונה למנחת נדבה (הבאה סולת חטים) לעומת מנחת שוטה (הבאה שעורים), ודוחה, שאפשר שמדובר במנחת חוטה לעומת מנחת שוטה, ואמנם למנחת חוטה יש יתרון בלאו הכי, שכן היא מכפרת, אבל אפשר שהברייטא נקטה טעם אפשרי אחד מבין שניים. מלשון הגמ' על מנחת חוטה "תפוק לי דהא מכפרת והא לא מכפרת" משתמע, שפשוט היה לה שמנחת חוטה קודמת למנחת שוטה, שכן הכפרה חשובה יותר מ"לברר עוון".

(עיין שם, שהביא ראיה לדבר), וחיידה התוספתא שאפילו במנחה, שבה אין הבדל במעשיהם, מנחת האיש קודמת.

4. הרדב"ז מניח בפשטות שמנחת סוטה נחשבת כמנחת האשה. לכאורה אין זה ברור, שכן התורה אומרת (במדבר ה, טו): "והביא את קרבנה עליה", כלומר שהאיש הוא הבעלים והמנחה באה משלו, וכדברי הרמב"ם (הל' סוטה פ"ג ה"ב), עיין שם בכסף משנה). ועיין סוטה כג, ב, ברש"י ד"ה מפני שיש לו חלק בה וד"ה ואינה עולה, שכתב שהבעל מקריבה משלו אלא שהמנחה באה עליה. נראה שלדעת הרדב"ז קדימת האיש לאשה בקרבנות תלויה במי שהקרבן בא עבורו ולא במי שקונה את הקרבן (ניתן להסביר זאת על פי דברי החזון יחזקאל לתוספתא בבא מציעא סוף פ"ב, שהקדמת האיש לאשה בקרבנות איננה משום כבוד, אלא כעין "להחיותו", משום התועלת שיש בקדימתו), ולכן יש להחשיב את מנחת הסוטה כמנחת האשה.

1. בגמ' שם נאמר שמנחת העומר היא "דבר שאינו ראוי לעבודה", ורש"י מסביר זאת בכך שהיא באה מן השעורים, ולכן נזקק לומר כך גם לגבי מנחת שוטה, וששתיהן באו זו לשם היתר החדש בלבד וזו לברר עוון. תוס' שם (ד"ה ובדבר) מסבירים אחרת את עניינה של מנחת העומר, ולשיטתם אין מכאן ראיה להגדרתה של מנחת הסוטה כ"אינה ראויה לעבודה".

2. אולי משום כך הגמ' מציינת בצדדי הספק את ההבדל בשמן ובלבונה, ולא את ההבדל של חטים לעומת שעורים, שכן בהבאת מנחת שוטה מן החטים אין לאו.

3. במקדש דוד (סי' לבו), השיב על כך, שקרבן האשה במהותו שוה לקרבן האיש, ורק במנחה הם חשובים כסוגים שונים, כלשון המשנה (מנחות ה, ג, ה, ו, א), המונה "מנחת נשים" כסוג בפני עצמו. לעומתו, באור שמח (הל' תמידין ומוספין טו), ביאר להיפך: בקרבן האיש יש סמיכה ובקרבן אשה לא, ולכן פשיטא שקרבן האיש קודם

שכפרתו חשובה יותר קודם לקרבן הבא ממין חשוב יותר. הגמ' מסופקת לגבי מנחת סוטה ביחס למנחת נדבה: מה חשיבות התפקיד "לברר עוון", ומאיך – עד כמה משמעותי העדר שמן ולבונה במנחה זו.

הרמב"ם פוסק "איזה שירצה יקדים", ויש שנראה מדבריהם שזוהי הכרעה שהמנחות שקולות (כסף משנה; קרית ספר). הרדב"ז כתב שמנחת נדבה של איש קודמת למנחת סוטה, ונראה שהדברים נובעים מהבנה זו, שמנחת נדבה וסוטה שקולות לגמרי.

בגמ' וברמב"ם משתמע שמנחת חוטא קודמת למנחת סוטה.

שההבדל בין איש לאשה פחות משמעותי מהבדלים מהותיים בין הקרבנות (שהרי אפילו ההבדל בין פר לגדי אינו אלא בקרבנות השווים בקדושתם, כאמור). ממילא, אם יש לנו הכרעה שמנחת סוטה ומנחת נדבה שקולות לגמרי – מסתבר שההבדל בין קרבן איש לקרבן אשה יביא להעדפת מנחת הנדבה. אולם אם הספק בעינו עומד, ואנו מתלבטים איזה יתרון מהותי יותר, מסתבר שההבדל הפעוט בין קרבן איש לקרבן אשה איננו מספיק להכריע את הספק, ועדיין ההכרעה למעשה היא: "איזה שירצה יקדים".

סיכום

מנחת חוטא קודמת למנחת נדבה, ובאופן כללי קרבן

מנחת חוטא (צ,א)

מנחה הבאה לכפרת עוון, כתחליף לקרבן חטאת

בשלוש עבירות מסוימות קבעה התורה קרבן שערכו משתנה ("עולה ויורד") לפי מצבו הכלכלי של החוטא: העשיר מביא כבשה או שעירה לחטאת, הדל מביא זוג עופות לחטאת ולעולה, והדל ממנו מביא מנחת סולת, הנקראת "מנחת חוטא". מנחה זו באה ללא שמן ולבונה, "כדי שלא יהיה קרבנו מהודר" (סוטה טו,א).

שלוש העבירות האמורות הן: א. שבועת ביטוי – הנשבע לשקר על עובדה מסוימת, כגון שלא אכל דבר מסוים. ב. שבועת העדות – הנשבע לשקר בבית הדין שאינו יודע להעיד על אירוע מסוים שהיה נוכח בו. ג. טומאת מקדש וקדשיו, כלומר, הנכנס למקדש בשגגה בהיותו טמא, או אוכל קדשים בהיותו טמא. במובן זה יש כאן קולא לחוטא, שלמרות שעבר על איסור כרת – יכול הוא להסתפק בקרבן מועט, בניגוד למי שעובר בשגגה על עבירות אחרות שעונשן כרת.

מערכה רכו. חטאת העוף ועולת בהמה (צ,א-ב)

קבוע. לעומת זאת בחטאת בהמה ועולת בהמה, או חטאת העוף ועולת העוף, גם לדעתם קדימה זו נאמרה אפילו כשאין קשר בין שני הקרבנות.

כדעה זו ניתן לדייק מן התוספתא (זבחים י,ב): "חטאת העוף קודמת לעולת העוף... חטאת העוף של יולדת קודמת לכבשה", כלומר, לכבש הבא עמה, ומשמע שבעלמא חטאת העוף אינה קודמת לעולת בהמה. ראייה נוספת לדבר מהירושלמי בעבודה זרה (פ"ג ה"ד): "נדבת משיח ושעירי עבודה זרה עומדין – שעירי עבודה זרה קודמין, מפני שדמן נכנס לפנים". משמע שרק מפני שקדושתם יתירה, שהם חטאת פנימית, הם קודמים לעולתו של כהן גדול (כעין זה מדייק הירושלמי שם), והדין שחטאת קודמת לעולה נאמר רק בעולה הקשורה לחטאת¹.

אולם בראשונים נראה שלא כך²: המאירי (קידושין יג,ב) כותב: "כבר ידעת שהיולדת מביאה חטאת ועולה, וחטאת שלה קודם לעולה... וכל חטאת ועולה של אדם אחד חטאת

בברייתא (צ,א) נאמר שחטאת העוף קודמת לעולת בהמה, והדבר נלמד מבנין אב, שכל החטאות קודמות לעולות הבאות עמהן. הקרבן היחיד בו צייתה התורה להביא חטאת העוף עם עולת בהמה הוא קרבנה של יולדת עשירה (ויקרא יב,ו). עם זאת, יתכן שאדם יביא חטאת העוף ועולת בהמה שאין קשר ביניהן, אלא זו לחובתו וזו לנדבתו. הסוגיה והמפרשים עוסקים בפרטי דין זה ובשאלות שונות המתעוררות כתוצאה ממנו.

כשעולת הבהמה איננה קשורה לחטאת

יש מן האחרונים שסבורים, שחידוש זה שעוף קודם לבהמה נאמר רק ב"עולות הבאות עמהן", כלשון הברייתא, כלומר, העולה שמצוה להביאה יחד עם חטאת העוף, אבל כשאין קשר בין החטאת לעולה – עולת הבהמה עדיפה (חזון איש מנחות סי' לג סקי"ג; אהל משה צ,ב; ברכת יצחק ח"ב סי' ד). על פי זה יובן מדוע לא הזכירה המשנה (פט"א) שעולת העוף קודמת לחטאת בהמה, מפני שדין זה אינו

כותב: "כגון יולדת עשירה". מלשונו "כגון" ניתן להבין שזוהי דוגמא בעלמא והוא הדין לכל עולת בהמה, אם כי אין זה דקדוק מוכרח, ומצינו בלשון רש"י גם "כגון" על מקרה יחידי (והחזו"א דקדק ממנו שדווקא ביולדת, אך בציטוטו מרש"י השמיט מילת "כגון").

1. אמנם בחטאת ועולת בהמה מודים גם האחרונים הנ"ל, אבל כנראה גם זה אינו חיוב גמור, אלא שמכיון ששתיהן בהמות – יש עדיפות לחטאת המכפרת, אבל אילו הייתה העולה של כהן גדול – יתרונה גובר.

2. רש"י (צ,א ד"ה חטאת העוף לעולת בהמה, וכן בפסחים נט,א ד"ה וקיימא לן)